

Brister i konkurrensutredningens betänkande*

Konkurrensutredningens betänkande lider av stora svagheter genom avsaknaden av relevant teori i kombination med relevant empiriskt material. Detta gör att man måste ifrågasätta utredningens slutsatser, anser Per-Olof Bjuggren. Utredningen har inte satt sig in i debatten om sambandet mellan koncentration och monopolmakt. Den bortser också helt från kapitalmarknadens funktion då det gäller att skapa effektivitet i marknadsdominerande företag.

Det är två och ett halvt år sedan konkurrensutredningen lade fram sitt betänkande "Ny konkurrensbegränsningslag" [SOU 1978:9]. Under våren är det tänkt att en proposition skall läggas fram för riksdagen. Konkurrensutredningens förslag till ny konkurrensbegränsningslag innebar en mycket drastisk utvidgning av Näringsfrihetsombudsmannens (NO) och regeringens befogenheter. I stil med framförallt amerikansk antitrustlagstiftning föreslås, att företag som fått en dominerande ställning på den svenska marknaden skall kunna brytas upp och ombildas till två eller fler fristående företag samt att företagsförvärv som kan tänkas medföra marknadsdominans skall kunna förbjudas.

Vad jag i denna artikel vill angripa är det sätt på vilket utredarna använder ekonomisk teori som motivering för sina lagförslag. Utredarnas försök att förankra sina lagförslag i ekonomisk teori uppvisar en hel del brister. Bristerna be-

står dels i att utredarna fullständigt bortser från den konkurrens som utövas av ännu ej på marknaden existerande företag, dels i att utredarna sätter mer eller mindre likhetstecken mellan monopolmakt och ineffektiv företagsskötsel. Man är också naiv nog att tro, att det går att mildra skadeverkningarna av monopolmakt genom att ålägga företagen högsta priser. Det är vidare troligt att ingripanden mot prisdiskriminering snarare skadar än främjar samhällsekonomisk effektivitet.

Den amerikanska debatten

För drygt tio år sedan hade, precis som nu är fallet i Sverige, ett förslag lagts i USA om en skärpning av konkurrenslagstiftningen. En utredning som gick under arbetsnamnet "The Task Force on Antitrust Policy" levererade 1968 en rapport till Vita Huset. I rapporten föreslogs en lagstiftning, som skulle ge myndigheterna rätt att vidta koncentrationsbegränsande åtgärder i de industrier, där fyra eller färre företag tillsammans svarade för en marknadsandel på 70 procent eller mer. Alla företag i en sådan industri med

PER-OLOF BJUGGREN är doktorand i nationalekonomi vid Lunds universitet.

* Jag har fått värdefulla synpunkter på innehållet i denna artikel av Lars Jonung och Ingemar Ståhl.

en marknadsandel överstigande 15 procent skulle kunna bli föremål för strukturella ingripanden, som syftade till att reducera marknadsandelen till 12 procent eller mindre.¹

Rapporten från "The Task Force" bör ses mot bakgrund av den därtills allmänt rådande uppfattningen bland ekonomer om ett starkt samband mellan koncentration och utnyttjande av monopolmakt.² De empiriska undersökningar som hade gjorts, visade på ett positivt samband mellan vinst och koncentration. Pionjär inom det empiriska området hade Bain varit. Bain [1951] visade på en signifikant skillnad i vinstnivå mellan industrier där de åtta största företagen svarade för 70 procent eller mer av förädlingsvärdet och industrier med lägre koncentrationsgrad. Bains studie blev inkörsporren till ett nytt forskningsområde, där statistiska metoder visade sig användbara. Fram till 1969 hade närmare ett 30-tal studier av sambandet mellan vinst och koncentration gjorts.³ Av de större undersökningarna om sambandet mellan vinst och koncentration som följde på Bains undersökning, var det endast en studie av Stigler [1963] som kastade skuggan av ett tvivel på ett positivt samband. För två tidsperioder av inalles sex undersökta fann Stigler en genomsnittligt *högre* räntabilitet i okoncentrerade än i koncentrerade industrier. De avvikande resultaten för de två tidsperioderna kunde dock förklaras av statistiska felkällor.⁴

Stiglers studie sådde emellertid tillräckligt med tvivel för att Brozen skulle reagera på rapporten från "The Task Force". Det som fick Brozen att reagera var utredningens påstående att gjorda undersökningar visade på ett över tiden *bestående* positivt samband mellan koncentration och vinstnivå. Brozen gick tillbaka och gjorde om fyra av de mest kända undersökningarna (bl a Bains från 1951). Undersökningsperioderna för-

längdes och ett fullständigare datamaterial användes. I motsats till utredningens grundantagande fann Brozen [1970] ej något bestående samband mellan vinst och koncentration. Efter kritik av ekonomer, som varit rådgivare till "The Task Force", gjorde Brozen ännu en undersökning med än större noggrannhet. (Brozen [1971]). Den nya undersökningen befäste än starkare att det inte fanns ett över tiden bestående samband mellan vinst och koncentration.

Brozens undersökningar fick till resultat att opinionen började svänga och lagförslaget från "The Task Force" blev aldrig upphöjt till lag. Istället började intresset inriktas på undersökningar av hur koncentration kunde förklaras av effektivitetsskäl såsom förekomst av stor driftsfördelar och absoluta kostnadsfördelar hos företag. Redan 1971 utkom McGee med en bok, där effektivitetsskäl framfördes som främsta förklaringsgrund till koncentration. Ornstein kom 1972 i en artikel fram till att vinst var signifikant positivt relaterat till industri- och företagstillväxt, men ej till koncentration. Demsetz följde under 1973 upp med två statistiska undersökningar, som också bekräftade effektivitetshypotesen. Som exempel på empiriska och teoretiska studier av senare datum kan Peltzman [1977] och Bork [1978] nämnas.⁵

Tillämpbarhet på svenska förhållanden

Konkurrensutredningens betänkande kommer 10 år efter den tidpunkt då den

¹ Se Brozen [1970] och Brozen [1979].

² Se Bork [1979].

³ Se Weiss [1974].

⁴ Se Kilpatrick [1968].

⁵ Exempel på samlingsverk som tar upp båda sidors argument, dvs argumenten från anhangarna respektive motståndarna till en skarpt lagstiftning mot koncentration, är *Industrial Concentration: the New Learning* [Demsetz 1974] och *Industrial Concentration and the Market System* [Brozen 1979].

amerikanska debatten om sambandet mellan koncentration och monopolmakt först blossade upp. Det skulle ha varit värdefullt, om konkurrensutredningen hade tagit del av denna debatt. Finns det i jämförelse med amerikanska förhållanden någon särskild anledning till varför koncentration inom svensk industri snarare skulle vara förbunden med en strävan efter monopolmakt än ett uttryck för effektivitet? Svaret på denna frågeställning torde vara nej. De svenska marknaderna är små. Stordrifts- och kostnadsfördelar behöver inte vara överväldigande för att en stark koncentration skall uppstå. Och som visats av bl a Hjalmarsson [1975, 1976] krävs det relativt små kostnadsreduktioner för att eventuella effektivitetsförluster av ökad monopolmakt skall kompenseras. Dessutom är Sverige ett starkt utlandsberoende land och någon bättre försäkran mot uppkomst av monopolmakt än en fri internationell handel är svårt att tänka sig.

Den enda svenska empiriska undersökning av sambandet mellan koncentration och effektivitet, som jag har kunnat finna, är en artikel av Carlsson [1972]. Huvudsyftet med Carlssons artikel är att mäta och analysera effektiviteten inom svensk tillverkningsindustri. En sk tvärsnittsanalys utförs, där 1968 års industristatistik för 26 svenska tillverkningsindustrier används. De två variabler, för vilka ett signifikant samband med effektivitet erhålls, är koncentrationsgrad och tullar. Ett starkt positivt samband mellan koncentration och effektivitet och ett starkt negativt samband mellan tullar och effektivitet erhålls. Resultaten från Carlssons studie talar ett tydligt språk. Koncentration inom svensk tillverkningsindustri bör ses som betingad av effektivitetsskäl och ej som ett uttryck för en strävan efter monopolmakt. De konkurrensbevakande myndigheterna bör istället för koncentration inrikta sin uppmärksamhet på effekterna av statligt

sanktionerade etableringshinder, som exempelvis tullar.

Konkurrens från företag utanför marknaden

Det allvarligaste felet i utredningen är att det helt bortses ifrån konkurrens från företag, som ännu ej har etablerat sig på marknaden. På sidan 75 i utredningen står det explicit uttryckt att "om ett företag ensamt tillhandahåller visst produktslag eller tjänst saknas all konkurrens". Enligt utredningen behöver man med andra ord endast räkna antalet företag för att avgöra graden av konkurrens på en marknad. Inte ens kända "strukturellister" som Bain och Weiss har gjort det så enkelt för sig.⁶ De försöker åtminstone att visa på olika slag av nyetableringshinder som skulle kunna förklara den förmenta frånvaron av konkurrens från företag utanför marknaden.

Existens av något slag av nyetableringshinder måste kunna påvisas för att strukturella ingrepp av de slag som utredningen föreslagit skall kunna anses berättigade. Vid fritt tillträde till en marknad har vi en fri konkurrenssituation, oavsett hur många företag som *för tillfället* befinner sig på marknaden. *Ett* företag plus fritt tillträde till marknaden utgör ett tillräckligt villkor för fri konkurrens! Den i konkurrensbegränsningssammanhang mest intressanta frågeställningen är därför om fritt tillträde, dvs frånvaro av nyetableringshinder, kan anses föreligga eller ej. Antalet och relativa storleken hos företagen är av intresse endast i en uppskattning av kostnaderna för att bedriva kartellsamarbete på en från konkurrens utifrån avskärmad marknad.

⁶ Se tex Bain [1951] och Weiss [1974]. Med "strukturellister" menas personer som anser att marknadsstrukturen, dvs antalet företag och deras relativa storlek på en marknad, har ett avgörande inflytande på vinstnivå, effektivitet, innovationsbenägenhet m m i en industri.

Ett svar på spørsmålet, när fritt tillträde till en marknad kan anses foreligga eller ej, är att nyetableringshinder i det långa loppet endast kan upprätthållas med stöd av regeringsmakt och lagstiftning. Utan några som helst legala hinder sanktionerade av regeringsmakten är det svårt att finna någon godtagbar orsak till varför företag skulle kunna hindras från att etablera sig i den eller de industrier där deras tillgångar är mest värda. Om några av regeringsmakten sanktionerade etableringshinder ej existerar på en marknad, är orsakerna till ett företags dominerande marknadsställning att finna i stordriftsfördelar och att företaget kan erbjuda en vara eller tjänst av viss kvalitet till en lägre kostnad än andra företag. En hög koncentrationsgrad kan då i själva verket ses som ett resultat av konkurrens i ekonomin. En koncentrerad industristruktur har på grund av sina möjligheter att till en lägre kostnad tillgodose konsumenternas önskemål konkurrerat ut en industristruktur av lägre koncentrationsgrad.

Att bryta upp ett företag, som i konkurrens med andra uppnått en dominerande marknadsstorlek, vore att skada effektiviteten i näringslivet. En uppgift, som enligt intentionerna, konkurrenslagstiftningen är till för att värna om. En uppdelning av ett företag i två eller flera fristående enheter innebär att man splittar den effektiva lagmaskin, representerad av företagsledning och anställda, som genom gemensamma ansträngningar lyckats erhålla en vinstgivande marknadsandel. Det är föga troligt att de nya, genom en uppsplittring tillskapade, företagen kommer att visa sig lika effektiva. En lagstiftning som mer eller mindre syftar till att fördöma en dominerande marknadsstorlek i sig själv, är liktydig med att man säger till företagen "konkurrera men gör det inte så effektivt att alltför många konsumenter får ta del av dina innovationer och lägre kostnader"

eller alternativt "utnyttja inte dina kostnads- och stordriftsfördelar fullt ut".

Koncentration och monopolmakt

De flesta empiriska undersökningar som gjorts visar på en positiv korrelation mellan koncentrationsgrad och vinst. Detta faktum kan emellertid inte ses som ett bevis för att en hög koncentrationsgrad eller en dominerande marknadsställning vanligen också medför monopolvinster. De högre vinsterna kan spegla den kostnadsfördel, som det dominerande företaget åtnjuter gentemot andra företag i kraft av en överlägsen effektivitet. Ett bättre test torde vara att jämföra vinstnivån hos de mindre företagen för industrier av olika koncentrationsgrad. Om en större marknadsandel för ett företag medför risk för konkurrensbegränsning borde vinstnivån av ovan anförda skäl vara högre för mindre företag i koncentrerade industrier än för mindre företag i okoncentrerade industrier. Ett sådant test har med amerikanska data utförts av Demsetz [1974]. Demsetz fann i sin undersökning ingen eller negativ korrelation mellan liten företagsstorlek och hög koncentrationsgrad. Ett resultat, som i motsats till konkurrensutredningens arbetshypotes, tyder på att konkurrensen var som *hårdast* i koncentrerade industrier. Samma resultat kommer också Carlsson [1972] fram till i sin undersökning av effektiviteten i svensk tillverkningsindustri.

En annan typ av empiriskt test, som borde vara av intresse för konkurrensutredningen är huruvida en eventuellt högre vinstnivå i starkt koncentrerade industrier tenderar att kvarstå oförändrad, öka eller minska över tiden. I en undersökning utförd av Brozen [1970, 1971] fann man härvidlag att de högre vinsterna i koncentrerade industrier ej tenderade att kvarstå oförändrade eller öka utan istället sjunka över tiden. Detta re-

sultat tyder på att konkurrens från ännu ej på marknaden etablerade företag definitivt är en faktor att räkna med.

Monopolmakt och ineffektivitet

Enligt konkurrensutredningen medför hög koncentration på en marknad inte endast risk för en hög prisnivå orsakad av att monopolmakt utnyttjas för att höja företagets vinstnivå. En minst lika stor risk påstås ligga i att monopolmakten ger upphov till en ineffektiv företagsskötsel, varigenom prisnivån höjs pga en höjd kostnadsnivå inom industrin. Den förmenta frånvaron av priskonkurrens skulle alltså göra företagen mer benägna till intern ineffektivitet. Återigen gör sig här utredningen skyldig till misstaget att bortse från den konkurrens som utövas av företag som ännu ej har etablerat sig på marknaden. En pga ineffektivitet alltför hög kostnadsnivå och därmed prisnivå i en industri utgör för vinstmaximerande företag ett lika stort motiv för nyetablering som en hög vinstnivå.

Men även om ett dominerande företag med hjälp av lagligt sanktionerande nyetableringshinder lyckas tillskansa sig viss monopolmakt, finns det i och för sig inga skäl till varför detta företag skulle drivas mer ineffektivt än ett frikonkurrens företag. Varför skulle ägarna i ett företag med monopolmakt vara mindre vinstintresserade än ägarna av ett företag utan monopolmakt? En ineffektiv företagsledning torde vid upptäckt löpa lika stor risk att avskedas i båda fallen. Om inte ägarna upptäcker att ett företag drivs ineffektivt är det troligt att företagets leverantörer, kunder eller konkurrenter, som har en mer daglig kontakt med företaget, uppdragar bristande effektivitet. En sådan information är ytterst värdefull, då det finns vinster att hämta genom att överta ägandet och kontrollen av det dåligt skötta företaget och därefter byta ut företagsledningen mot en mer

effektiv. Det är troligt att en betydande andel av de fusioner som genomförs mellan företag i samma industri, just syftar till att ta vara på information om dålig företagsskötsel. Att förbjuda sådana företagsförvärv bara för att koncentrationsgraden ökar, är också ett exempel på hur det nya lagförslaget uppmuntrar ineffektivitet.

Priskonkurrens är således inte ett nödvändigt villkor för att företag skall drivas effektivt. Det räcker med en fungerande kapitalmarknad, som ser till att kontrollen av företag läggs i händerna på de personer som kan utvinna högsta möjliga vinst ur ett företags tillgångar.⁷ Konkurrensutredningen borde därför tagit upp kapitalmarknadens funktionssätt till behandling. Om det kunde fastslås att kapitalmarknaden fungerade tillfredsställande, kunde därvid problemet monopolmakt och ineffektivitet ha avförts från dagordningen.⁸

Maximipriser och åtgärder mot prisdiskriminering

I ljuset av utredningens uppfattning att en dominerande ställning leder till monopolvinster och ineffektivitet, ter sig moti-

⁷ Man kan härvid upptäcka en skiljelinje mellan statligt och privat monopol, i det att aktieägare i gemen torde vara mer vinstinriktade än politiska beslutsfattare. Av effektivitetsskäl borde därför även sk naturliga monopol vara privata.

⁸ Det finns skäl som talar för att den svenska kapitalmarknaden, som den ser ut i dag, inte sätter den press på företagsledningarna som den borde göra. Hans Tson Söderström [1978] pekar t ex i en debattartikel på det faktum, att av de 20 miljarder kronor i riskkapital som mellan 1964 och 1976 investerats i borsnoterade företag, harrörde knappt 5 miljarder från nyemission medan resterande 15 miljarder var självfinansiering. Endast en fjärdedel av det tillfödda riskkapitalet hade alltså varit direkt utsatt för marknadens lönsamhetsbedömning. Anledningen till denna övervikt för intern finansiering jämfört med extern, kunde enligt Tson Söderström framst spåras i det svenska skattesystemet, som beskattar vinst som lämnar företagen en eller två gånger, medan i företaget nedplöjda vinster blir föremål för gynnsamma ned- och avskrivningsregler.

ven bakom användning av möjligheten att föranstalta om högsta pris (sid 249) och utredningens negativa syn på prisdiskriminering (sid 80 och 234) en aning märkliga. Enligt vad som sägs på sid 249 i utredningen, är åläggande om ett visst högsta pris en regel som "torde väsentligen få sin funktion när fråga är om uttagande av sk monopolvinster, dvs vid missbruk av dominerande ställning". Att utnyttja en regel om högsta pris i sådana sammanhang kan lätt ha till följd att man bildligt talat byter kolera mot pest. Ett dominerande företag med monopolmakt kommer att ställas inför valet att vinstmaximera, med risk att få ett högsta pris föranstaltat, eller öka kostnaderna, vilket är sanktionsfritt. Resultatet torde lättförståeligt bli att marknadsmakt, med ägarnas goda minne, av företagsledningen utnyttjas för att höja kostnaderna.⁹ I detta fall har alltså lagregeln som effekt, att effektiviteten minskar i företag som annars under trycket från en väl fungerande kapitalmarknad skulle ha varit vinstmaximerare. Ett annat problem med en sådan regel, är svårigheten att avgöra när högre vinster hos ett dominerande företag är ett resultat av monopolmakt och inte enbart av kostnadsfördelar gentemot andra företag.

I fråga om förekomst av prisdiskriminering i bemärkelsen att kvoten mellan pris och marginalkostnad skiljer sig åt för olika kunder, intar utredningen i likhet med gällande praxis en negativ attityd.¹⁰ För att förhindra skadlig verkan kan enligt lagförslaget marknadsdomstolen "ålägga näringsidkaren att tillhandahålla annan näringsidkare viss vara, tjänst eller annan nytthet på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra näringsidkare" (sid 17). Frågan är om sådana ålägganden kan anses vara lämpliga från samhällsekonomisk effektivitetssynpunkt. Prisdiskriminering i betydelsen skilda pris- kostnadsförhållanden för olika köpare erbjuder för ett företag

en möjlighet att på ett vinstgivande sätt öka sitt marknadsutbud och minska differensen mellan pris och marginalkostnad.¹¹ Som bekant främjas samhällsekonomisk effektivitet av att resurser allokteras om till verksamheter med högre vinstnivå. Att tillåta prisdiskriminering vore ett sätt att minska skadeverkningarna i de konkurrensbegränsningsfall som NO inte lyckas upptäcka. Det finns heller inga teoretiska argument för att prisdiskriminering leder till en *genomsnittligt* högre prisnivå.

Sveriges utlandsberoende

En eloge får ges till utredningen för att man har uppmärksammat att Sverige genom sin litenhet är ett starkt utlandsberoende land. Utredningen påpekar att förekomst av importkonkurrens förhindrar att marknadsdominans medför monopolmakt och att för exportföretag bör storleken sättas i relation till inhemsk och utländsk marknad sammantaget.¹² Om tillbörlig hänsyn tas till Sveriges starka utlandsberoende, reduceras starkt antalet marknader av intresse för NO vid överväganden om företagsuppsplittringar och förbud mot företagsförvärv. Hela den för utlandskonkurrens utsatta sektorn hamnar utanför NO:s intressesfär, såvida inte NO tar som uppgift att gå in och granska effektivitetseffekterna av hela den flora av subventioner i form av branschstöd, förmånliga statliga lån, åldrestöd m m som ges till industrier utsatta för konkurrens från utlandet.¹³ Vad som

⁹ Se exempelvis sid 163 i Alchian och Kessel [1962].

¹⁰ Se sid 111, 117 och 234-35.

¹¹ Offentliga företag som SJ och Linjeflyg har ju med framgång satsat på prisdiskriminering i form av pensionärsrabatter, studentrabatter, familjerabatter m m. Den enda orsaken till att dessa rabattformer inte har föranlåtit åtgärder från NO:s sida torde vara att kunderna är "vanliga" konsumenter istället för näringsidkare.

¹² Se sid 78-79 och 192-93

¹³ För en översikt av de olika subventionsformerna se Lundberg [1980].

menas med "för utlandskonkurrens ut-satta industrier" är inte helt klart. NO:s definition av utlandskonkurrens tenderar att vara snävare än näringslivets. Som exempel härpå kan Cementas förvärv av Gullhögen tas, där uppgift stod mot uppgift ifråga om graden av potentiell importkonkurrens med hänsyn till transportkostnadernas storlek.¹⁴

Enbart det faktum att Sverige i motsats till tex USA är starkt utlandsberoende, gör att behovet av skärpta åtgärder mot marknadsdominans är litet. Kan man sedan genom en översyn av lagar och förordningar rensa bort av regeringsmakten sanktionerade etableringshinder, bortfaller behovet av särskilda åtgärder mot marknadsdominans helt.

Slutkommentar

Avsaknaden av relevant teori i kombination med relevant empiri gör att utredningen måste starkt ifrågasattas. Utredningen tycks inte alls ha bemödat sig om att sätta sig in i den livliga debatt om sambandet koncentration-monopolmakt, som under den senaste tioårsperioden förts mellan ekonomer i internationella tidskrifter. Inte på ett enda ställe i utredningen finns det någon referens till någon studie av sambandet koncentration-monopolmakt av senare datum. Man borde ha tagit reda på om det överhuvudtaget finns något positivt samband mellan marknadsdominans och hög vinstnivå i svensk industri och, ifall ett sådant samband kunde påvisas, också undersöka om det tenderar att bestå över tiden samt om det kan förklaras av effektivitetsskäl. Vidare kan utredningen i en diskussion om effektiviteten i marknadsdomi-

nerande företag inte bortse från kapitalmarknadens funktionssätt. En väl fungerande kapitalmarknad garanterar effektivitet även i de fall där konkurrensen på produktmarknaderna är mindre god. Slutligen kan överhuvudtaget det berättigade i att införa en ny konkurrensbegränsning av amerikansk antitrustkarakter i ett starkt utlandsberoende land som Sverige diskuteras.

Referenser

- Alchian, A. A. och Kessel, R. A., [1962], "Competition, Monopoly, and the Pursuit of Pecuniary Gain", *Aspects of Labor Economics*, Princeton University Press, Princeton
- Bain, J. S., [1951], "Relation of Profit-Rate to Industry Concentration: American Manufacturing, 1936-1940", *Quarterly Journal of Economics*, March
- Bork, R. H., [1978], *The Antitrust Paradox*, Basic Books
- [1979], "Antitrust and the Theory of Concentrated Markets", i E. M. Fox och J. T. Halvorson, (red), *Industrial Concentration and the Market System*, ABA Press
- Brozen, Y., [1970], "The Antitrust Task Force Deconcentration Recommendation", *Journal of Law and Economics*, October
- [1971], "Bain's Concentration and Rates of Return Revisited", *Journal of Law and Economics*, October
- [1979], "The Concentration-Collusion Doctrine", i E. M. Fox och J. T. Halvorson, (red), *Industrial Concentration and the Market System*, ABA Press
- Carlsson, B., [1972], "The Measurement of Efficiency in Production: An Application to Swedish Manufacturing Industries", *Swedish Journal of Economics*, No 4
- Demsetz, H., [1973a] "Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy", *Journal of Law and Economics*, April
- [1973b], *The Market Concentration Doctrine*, American Enterprise Institute, Washington
- [1974], "Two Systems of Belief About Monopoly", i H. J. Goldschmid, H. M. Mann och J. F. Weston, (red), *Industrial Concentration: The New Learning*, Little, Brown, Boston
- Hjalmarsson, L., [1975], "Valfärdsvinster av monopol och kostnader för decentralisering", *Ekonomisk Debatt*, årg 3, nr 6
- [1976], "On Monopoly Welfare Gains, Scale Efficiency and the Costs of Decentralization", *Empirical Economics*, Vol. 1, Issue 4
- Jonung, L. och Nilsson, B., [1973], "Cementfusionen - bör den stoppas?", *Ekonomisk Debatt*, årg 1, nr 8
- Kilpatrick, R., [1968], "Stigler on the Relationship Between Profit Rates and Market Concentra-

¹⁴ Se Jonung och Nilsson [1973]. Det kan i detta sammanhang också noteras att Cementa efter fusionen initierade ett omfattande kostnadsreduceringsprogram, ett beteende som går stick i stäv mot utredningens uppfattning om sambandet monopol-effektiv företagskrets (se Hjalmarsson [1975]).

- tion", *Journal of Political Economy*, June
- Lundberg, L., [1980], "De statliga subventionerna till den privata industrin", *Ekonomisk Debatt*, årg 8, nr 1
- McGee, J. S., [1971], *In Defense of Industrial Concentration*, Praeger
- Ornstein, S., [1972], "Concentration and Profits", *Journal of Business*, October
- Peltzman, S., [1977], "The Gains and Losses from Industrial Concentration", *Journal of Law and Economics*, October
- SOU 1978:9, *Ny Konkurrensbegränsningslag*
- Stigler, G. J., [1963], *Capital and Rates of Return in Manufacturing*, Princeton University Press, Princeton
- Söderstrom, H. Tson, [1978], "Ut med vinster-na!", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 4
- Weiss, L. W., [1974], "Concentration-Profit Relationship and Antitrust", i H. J. Goldschmid, H. M. Mann och J. F. Weston, (red), *Industrial Concentration: The New Learning*, Little, Brown, Boston